

## **OPATRZAĆ** (54) *vb impf*

o jasne. ◇ *W inf oba a jasne.* ◇ *W imp -pã-.* ◇ *W pozostałych formach -pã- (25), -pa- (11); -pã- GliczKsiąż (6), RejWiz (2), BielKron (8), BiałKat, RejPosRozpr (3), WierKróc, BielSen, BielSjem; -pa- Leop, BibRadz, Mącz, BielSpr (2), ReszHoz, SarnStat; -pã- : -pa- OpecŻyw (1:2), ModrzBaz (1:2).*

*inf* opatrzać (8). ◇ *praes 1 sg* opatrząm (1). ◇ *2 sg* opatrząsz (1). ◇ *3 sg* opatrzą (8). ◇ *3 pl* opatrząją (2). ◇ *praet 1 sg m -m* opatrzął (1). *f -m* opatrząła (1). ◇ *2 sg f -ś* opatrzała (1). ◇ *3 sg m* opatrzał (4). ◇ *3 pl m pers* opatrżeli (8). ◇ *fut 1 pl* opatrzać będziemy (1). ◇ *3 pl* opatrzać będą (1). ◇ *imp 2 sg* opatrząj (1). ◇ *2 pl* opatrza(a)jcie (1). ◇ *con 3 sg m by* opatrzał (2). *f by* opatrzała (1). ◇ *3 pl m pers by* opatrżeli (7). ◇ *impers con by* opatrzano (1). ◇ *part praes act* opatrząc (4).

*Sł stp notuje, Cn brak, Linde XVIII w. s.v. opatrzyć.*

1. *Sprawować nad kim, nad czym opiekę, dbać o czyjeś dobro, o czegoś dobry stan, czuwać nad kim, nad czym; adiuuare PolAnt; curare Modrz; providere JanStat [kogo, co] (24) : OpecŻyw 88; A tak iuż naprzód idziecie a tam mię czekaycie Olly/ muły y inſze rzeczy opatrzaycie RejJóz Oy; GliczKsiąż D3v, M7; RejWiz 71v, 77; nád rzemieśniki co winnice oprawiáli y ine goſpodárſtwá opatrzáli BielKron 95v; Byli też Wiátoreſ/ co drogi opatrzáli. Byli Monetárij/ co myńcę ſprávowáli. Byli Kápitalet/ co więźnie opatrzáli. BielKron 119v; Co zá myſli waſ nádchodzą [...] ábyſmy co gwałtownie mieli poczynáć z wdowá/ [...] co ieſt przeciw Bogu/ ktory kazał wdowy ſirot/y y niewinne dzieći opatrzáć BielKron 311, 119v; BiałKat 133v; BielSpr 9; RejPosRozpr c4; Bo kto chce o Rzeczypoſpolitey dobre ſtáránie mieć/ ma y wſzytki częſći ieſy opatrzáć/ y więtſze częſći ná więtſzem baczeniu mieć ModrzBaz 99; BielSjem 19.*

*Ze zdaniem dopełnieniowym [zawsze: aby] (3):* panna mariá ij tam ij ſám biegála opatrzaiaťz aby niebył niedoſtatek/ ale aby wſſytko było rzádem ſwym OpecŻyw 40v; ConPiotr 31; IZ Koſćiół Boży iáko mátká dobra ma opatrzáć/ áby vbodzy/ którym nie máia z kád rodźice nákládáć/ mieli ſie gdzie vczyć SarnStat 199.

*W połączeniu szeregowym (1): [nauczyciel] vmyſł yego tedy mu opatrza/ chędoży/ przybyera. GliczKsiąż N5v.*

*Szeregi, »chować, opatrzać« (2): SeklKat Q3v; Przeto nye dobrze czynią oni rodzicy kthorzy ſyny ſwe ſámopáſ puſſćzáyá [...] yákoby ich oycámi nye byli/ á one áż do ſámego ſkonánýa á pogrzebyenýa/ chować/ opatrzáć nye byli powinni. GliczKsiąż O3.*

*»opatrzać i dogládać« (1):* áby rodzicy [...] płodu ſwego nie zámieſzkawáli/ ále owſzem ile by nawięťſza potrzebá okázowála/ żeby opatrzáli y dogládáli. GliczKsiąż A3.

*»opatrzać i pomagać« (1):* á iźby thy Zydy ktorzy ſię wrocili zwięźzenia opatrzáli y im pomagáli [ut adiuvent eos] BibRadz 3.Esdr 6/28.

*»opatrzać i wspomagać« (1):* boć pan Bog káżdego ſpráviedliwie opatrza y wſpomaga WróbŻółt tt8v.

2. *Zaopatrywać w celu zaspokajania czyichſ potrzeb; obdarzać, providere JanStat [kogo, co] (20) :* Ciebie ij twęgo námiſſſęgo ſyna Iezufa/ pilniem żywil/ ij wſſędzie opatrzáł/ ij tobiem z náboženſtwe<sup>m</sup> flużył. OpecŻyw 185; MiechGlab \*2v; á tamże mieſzkaiąc jałmużny dawał ſirotki opatrzał y ſprávował ſtan ſwoy. BielŻyw 87; BielKron 76v, 288.

*opatrzać z czego* (2): á łtego [co dadzą kościołowi] ty ktorzy wparafygi potrzebuią zakładaly á opatrzały/ y flugy kościelne łtego żywyly. *SeklKat* Q3v; *BielKron* 99.

*opatrzać czym* (10): Ty łuknye ktoremi opatrzał łyná łwego/od molow pobucznyeyą *GliczKsiąż* F4, E7v; Zoftáwił też Romulus łobie iedną część/ s ktorey opatrzał żywnością bożnice y łlugi ich. *BielKron* 99, 74v, 166v; Vługowáły niemocnym/ á z Martą były gołpodynią Páná Kryłtułową/ członki Páná Kriłtułowe wiernie á pilnie żywnością opatrzáiac. *RejPosRozpr* c2v; *ReszHoz* 126; *BielSen* 11; *SarnStat* 388, 425.

*opatrzać czym* [= za pomocą czego] (1): Nie brác nic gdy nie p(otrzeba) łełzcze hoynie łwego chlebá/ Miedzy potrzebne vdzyelác/ A łwą hoynołcią opátrzáć *RejPos* A2v.

**a.** *Wynagradzać, zapewniać dochód zapłatę* [kogo, co] (3) : Czeladź łwą dobrze opatrzaý/ Potrzeby iey rzádné daway *BierEz* F4v; *BielSpr* 47v; STAd że bátzni Krolowie łtan ten opatrzałi/ Dignitárłtwá/ łtárołtwá zálwłze im dawáli. *WierKróc* Av.

**3.** *Zapewniać to, co potrzebne; consulere, providere* *Modrz* [w tym: co (4)] (5) :

*opatrzać według czego* (1): Całtellán onego powiatu wktorem ludzie cziągná ma pilnie opatrzać według łtátutu ktorego ma bydz yłtothnie wypelnienie wewłłithkiem. *ConPiotr* 32.

*Zwrot*: »potrzeby opatrzać« (4): drudzy [...] łwoie/ y domownikow łwych potrzeby/ iáko mogá opatrzáia [necessitates... sustentant]. *ModrzBaz* 37v, [38], 123; *ReszList* 168.

**4.** *Zapobiegać* (2) :

*opatrzać co* (1): natura opatrzaiać to vczyniała aby one po iednym iaiu w łobie nołiły dla zbytniego obciáżenia. *GlabGad* H6v.

*Ze zdaniem dopełnieniowym* (1): *ModrzBaz* 108 cf *Szereg*.

*Szereg*: »opatrzać albo zabiegać« (1): A Pańłka rzecz łełt/ co nawięcey łtárác łię o to/ niedołypiać/ á opátrzáć/ ábo zábiegać [providere] temu áby łię żadne krzywdy niedziały *ModrzBaz* 108.

**5.** *Patrzeć, dostrzegać; rozważać, rozpatrywać; considerare* *Vulg*; *discipere* *Mącz* (3) : Discipio, Pilnie ogládam/ obaczam/ opatrzam/ y tám y łám oczy wrażam. *Mącz* 405d; [I opátrzałi oni nie pobożni ludzie y w prawo y w lewo/ á nie mogli poznác ieden drugiego dla gęłtych ciemnołci *FlawHist* 61].

*opatrzać co* (1): Vprzeymy á cłłowiek niewinny káždemu łłowu wierzy: ále dowćipny ábo chytry/ opátrza kroki łwoie. *Leop Prov* 14/15.

*Ze zdaniem dopełnieniowym* (1): *RejPosRozpr* c2v cf *Szereg*.

*Szereg*: »opatrzać i wywiadować się« (1): Atheńczykowie ty ktore połyłáli do miałł [...] áby pilnie opatrzáłi y wywiádowáli łie co łie w ktorym dzieie/ zwáli Biłkupmi á strożmi. *RejPosRozpr* c2v.

*Synonimy*: **1.** *baczyć, chować, dogłędac, opiekac się, opiekowac się, pieczolowac, pilnowac, pomagac, sprawowac, starac się, strzec*; **2.** *dac, karmic, posilic*; **3.** *starac się, zapewnic*; **5.** *baczyć, obaczac, oględac, postrzegac*.

*Formacje współrdzenne* cf *PATRZYĆ*.

Cf **OPATRZAJĄCY, OPATRZANIE, OPATRZANY**